

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال نهم، شماره دوم (پیاپی ۳۲)، تابستان ۱۳۹۹

شاپای چاپی ۲۳۲۲-۲۱۳۱ شاپای الکترونیکی X۴۷۶-۲۵۸۸

<http://serd.khu.ac.ir>

صفحات ۴۲-۲۳

نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه گردشگری روستایی در نواحی روستایی شهرستان خور و بیابانک

مجتبی قدیری معصوم*؛ استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
مهرسا مینایی، کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
علیرضا دربان آستانه، استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۰۴/۲۹

دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۰۹/۲۲

چکیده

اقامتگاه‌های بوم‌گردی از طریق سازگاری با محیط طبیعی و جوامع محلی و اقتصاد می‌توانند پایدار بمانند و با جایگزین کردن هتل‌های معمولی به تعداد بیشتری از اقامتگاه‌های بوم‌گردی تأثیر کلی صنعت گردشگری را کاهش دهند و از این طریق به توسعه پایدار گردشگری نایل شوند. بدین ترتیب، پژوهش حاضر به شیوه توصیفی-تحلیلی به نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار گردشگری روستایی، در شهرستان خور و بیابانک پرداخته است. جامعه آماری این پژوهش سه گانه است و شامل گردشگران اقامتگاه‌ها و صاحبان اقامتگاه‌ها و ساکنین محلی بوده‌اند که به ترتیب ۱۴۳ گردشگر، ۱۱ مالک و ۳۳۰ خانوار محلی در ۵ روستای گردشگری شهرستان خور و بیابانک به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای و تصادفی انتخاب شده و مورد سنجش قرار گرفتند. داده‌های گردآوری شده در محیط نرم‌افزاری SPSS با استفاده از آزمون‌های T تک نمونه‌ای، تحلیل واریانس یکطرفه و آزمون دانکن و آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان داد که کیفیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستایی مورد مطالعه در وضعیت مطلوبی قرار دارد و منطبق بر شاخص‌های پایداری اقامتگاه‌های بوم‌گردی و استانداردها است. همچنین نتایج حاصله از آزمون دانکن نشان داد که بین کیفیت اقامتگاه‌ها به تفکیک روستاها تفاوت معناداری وجود دارد به گونه‌ای که روستای گرمه بالاترین امتیاز را با مقدار ۴،۱۹ را دارا هست و روستای ایراج پایین‌ترین امتیاز را با مقدار ۲،۹۶ به خود اختصاص داده است. نتایج آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن نشان داد که بین اقامتگاه‌های بوم‌گردی و توسعه پایدار گردشگری با ضریب همبستگی ۰،۹۰ ارتباط معنی‌دار وجود دارد و بیانگر آن است که الگوی اقامتگاه بوم‌گردی در منطقه مورد مطالعه و دیگر مناطق روستایی و بکر طبیعی به عنوان یک کسب‌وکار کوچک گردشگری با مالکیت بومی و مدیریت خانوادگی، هماهنگی بیشتری با توسعه پایدار گردشگری دارد.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، توسعه پایدار گردشگری، اقتصاد گردشگری، کسب و کار کوچک گردشگری، شهرستان خور و بیابانک.

(۱) مقدمه

طی پنجاه سال گذشته گردشگری به یکی از بزرگ‌ترین بخش‌های اقتصاد جهانی، در حدود ۹ درصد تولید ناخالص داخلی جهان و بیش از ۲۰۰ میلیون شغل تبدیل شده است (UNWTO, 2013: 17). تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در قرن گذشته، به ویژه در زمینه افزایش جمعیت، شهرنشینی، گسترش ارتباطات و حمل‌ونقل، افزایش اوقات فراغت و رفاه اجتماعی، به توسعه گردشگری در مناطق روستایی یا گردشگری روستایی منجر شده است (Mirani & Farahani, 2015: 3). از طریق گردشگری روستایی و حضور این صنعت در روستاها می‌توان به عدالت اجتماعی و توسعه شایسته و پایسته و پایدار در روستاها دست یافت، زیرا توسعه پایدار روستاها خود زمینه‌ساز توسعه پایدار کشور است (قدیری معصوم و دیگران، ۱۳۸۹: ۴). گردشگری از فعالیت‌هایی است که اگرچه از رشد بسیاری در دهه‌های اخیر در سراسر جهان برخوردار بوده است اما در عین حال یکی از تهدیدهای اصلی برای محیط زیست، به شمار می‌رود (وٹوقی و شمسی ماربینی، ۱۳۹۵: ص ۲). این نگرانی سبب مطرح شدن بحث جدیدی تحت عنوان توسعه گردشگری پایدار در حوزه گردشگری شد، که مفاهیم توسعه اقتصادی و حفاظت از محیط را باهم بکار می‌گیرد (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۱: ص ۳).

توسعه گردشگری در مناطق روستایی عنصری اساسی است و یکی از راه‌های نجات روستاها از فقر، مهاجرت و مشکلات اجتماعی و اقتصادی به شمار می‌رود (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۷: ۶۰-۳۹). یکی دیگر از الگوهای فضایی گردشگری شکل گرفته در عصر پسا مدرن، گردشگری در طبیعت (Natural tourism) یا طبیعت‌گردی است. این الگوی فضایی دربرگیرنده رویکرد گردشگران به محیط طبیعی با انگیزه‌های متفاوتی است که گردشگر از سفر به محیط طبیعی مدنظر دارد (پاپلی یزدی و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۱۶). اکوتوریسم و طبیعت‌گردی نیز طیف وسیعی از انواع گونه‌های گردشگری را شامل می‌شود (ESCAP: 47). بنابراین، توسعه گردشگری در مناطق روستایی، به عبارت دیگر، می‌تواند به عنوان یک ابزار برای فعال کردن رشد اقتصادی ملی در نظر گرفته شود (به واسطه ایده غلبه بر عدم رشد و بهبود استانداردهای زندگی مردم محلی) (Sharifzadeh and Moradnezhad, 2002, p.53). در این راستا استراتژی‌های مختلفی در راستای کاهش پیامدهای منفی از طریق توسعه گونه‌ها و شیوه‌های طرفدار محیط یا گردشگری سبز در رابطه با عناصر اصلی گردشگری در جهان رواج یافته است. مقوله اقامتگاه‌های بوم‌گردی با تنوع بسیار، از جمله مهم‌ترین این موارد است. چنانچه در برخی مقصدها بعضاً خود اقامتگاه‌های بوم‌گردی به دلیل ویژگی‌های خاص خود به دلیل به‌کارگیری طیف گسترده‌ای از خلاقیت‌ها، به بخش مهمی از جاذبه‌های گردشگری مقصدها تبدیل شده‌اند.

دلایل اهمیت راه‌اندازی اقامتگاه‌های بوم‌گردی، می‌تواند درگیر کردن جامعه محلی در فعالیت‌های گردشگری، توسعه گردشگری با رویکرد توسعه پایدار، قابل‌استفاده بودن در تمام فصول راه‌اندازی و افزایش طول مدت اقامت گردشگران و غیره باشد که اهمیت راه‌اندازی و توسعه خانه‌ها را دوچندان می‌کند. بومگردی با بهره‌گیری خردمندانه از منابع طبیعی و محیط‌زیست نقش مهمی در توانمندسازی جوامع محلی دارد (عزیزی و همکاران، ۱۳۹۸، ۷۹). از جمله نقش‌های اثربخش این نوع گردشگری تأثیر بر

وضعیت اقتصادی-اجتماعی جوامع محلی است. توسعه این اقامتگاهها منجر به توسعه گردشگری منطقه می‌شود که در قالب اثرات اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی نمود پیدا می‌کند (قنبری و همکاران، ۱۳۹۴: ۴).

در ایران نیز سابقه اقامتگاه بوم‌گردی به سال ۱۳۸۴ بر می‌گردد که این روند به شدت در حال گسترش است یکی از شهرستان‌هایی که بحث اقامتگاه‌های بوم‌گردی مورد توجه قرار گرفته شهرستان خور و بیابانک است

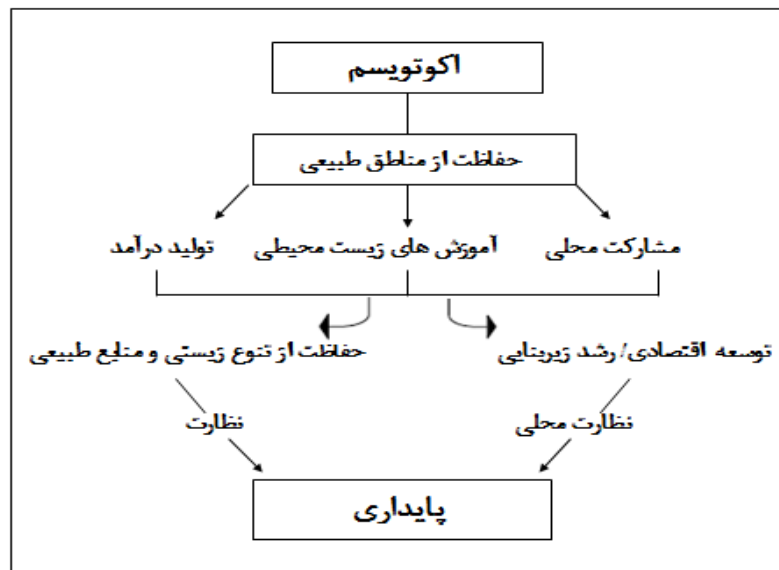
بنابراین با توجه به نقش توسعه فعالیت‌های گردشگری و جایگاه اکوتوریسم در توسعه مناطق روستایی و همچنین تأثیرات این‌گونه اقامتگاهها بر جامعه محلی و نقش و جایگاه آنها در بهبود شرایط زندگی مردم و توسعه پایدار گردشگری در این پژوهش سعی شده است تا شهرستان خور و بیابانک با توجه به قابلیت‌ها و جاذبه‌های متعدد گردشگری طبیعت‌گرا به‌عنوان منطقه مورد مطالعه قرار گیرد. در این راستا ضمن بررسی دیدگاه و نگرش روستاییان به فعالیت‌های گردشگری و نیز مطالعه اثرات ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار گردشگری، از طریق مطالعات میدانی منطقه خور و بیابانک، به نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار گردشگری می‌پردازد که آیا توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار گردشگری روستایی ناحیه مورد مطالعه مؤثر بوده است؟

۲) مبانی نظری

اکوتوریسم

اکوتوریسم ارزشمندترین شاخه طبیعت‌گردی است که قصد دارد به شیوه خردمندانه‌ای با کمترین اثر منفی بر طبیعت و فرهنگ منطقه، بیشترین فایده را برای آن داشته باشد. اکوتوریسم به صورت متفاوتی نسبت به سایر بخش‌های توریسم مدیریت می‌شود. این شاخه از گردشگری براساس نتایج توسعه پایدار آن شناخته می‌شود که شامل حفاظت از محیط‌زیست، آموزش بازدیدکنندگان در زمینه پایداری و فایده رساندن به جامعه محلی و ارتقاء معیشت آنها است (Wood, 2002: 7- Ross & Wall, 1999: 123).

(132).

شکل ۱. پیوند اکوتوریسم با پایداری (Ross & wall, 1999)

یکی از ویژگی‌های اساسی اکوتوریسم، توجه ویژه به جوامع محلی در کنار حفظ و حراست از محیط طبیعی و آداب و رسوم و فرهنگ آنهاست. در این راستا، توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی از مؤثرترین ابزارهایی است که ضمن حفظ و رعایت اصول اساسی اکوتوریسم، نقش چشمگیری در توسعه جوامع محلی و مشارکت آنان در امور گردشگری دارد (زیپل*؛ ۱۹۹۸: ۴۸۵). روسل و دیگران (1995:x)، مکانی را به نام اکولوژ، به عنوان یک منزل، برای سکونت گردشگر طبیعت تعریف می‌کنند که در آن فلسفه و اصول اکوتوریسم مورد توجه قرار گرفته است.

اقامتگاه بوم‌گردی و نقش آن در توسعه پایدار گردشگری روستایی

از سال 1994 میلادی و در نخستین هم‌اندیشی بین‌المللی انجمن‌های تخصصی اکولوژ، نوع جدیدی از اقامتگاه‌ها با نام « اقامتگاه بومی یا اکولوژ» به صورت رسمی به دنیای گردشگری معرفی شد که در این نوع، ساختار اقامتگاه با هویت آن درهم تنیده بود. اقامتگاه‌های بوم‌گردی یا اکولوژ، اقامتگاه‌هایی هستند که در محیط‌های طبیعی و روستایی با رعایت سطح ممکن ضوابط زیست محیطی و به شکلی سازگار با معماری بومی و سیمای طبیعی منطقه برای اسکان و پذیرایی از گردشگران احداث شدند یا خانه‌های تاریخی و قدیمی موجود در روستاها هستند که پس از مرمت به اقامتگاه تغییر کاربری دادند و ضمن بیشترین تعامل با جامعه محلی، زمینه حضور و اقامت طبیعت‌گردان را با کیفیتی پسندیده و تعریف شده در محیط‌های طبیعی و روستایی فراهم کردند (Hawkins, 2004: 219-244). اقامتگاه بوم‌گردی به‌عنوان یک مرکز اقامت که از سوی اکوتوریست‌ها بازدید و در ارتباط با فلسفه اکوتوریسم توصیف می‌شود. بیشترین تأکید بر ترکیب این نوع از اقامتگاه با محیط طبیعی آن و مدیریت پایدار طبیعت است (Hagberg, 2011:12). اقامتگاه‌های بوم‌گردی جزء مهمی از اکوتوریسم هستند. موفقیت چنین

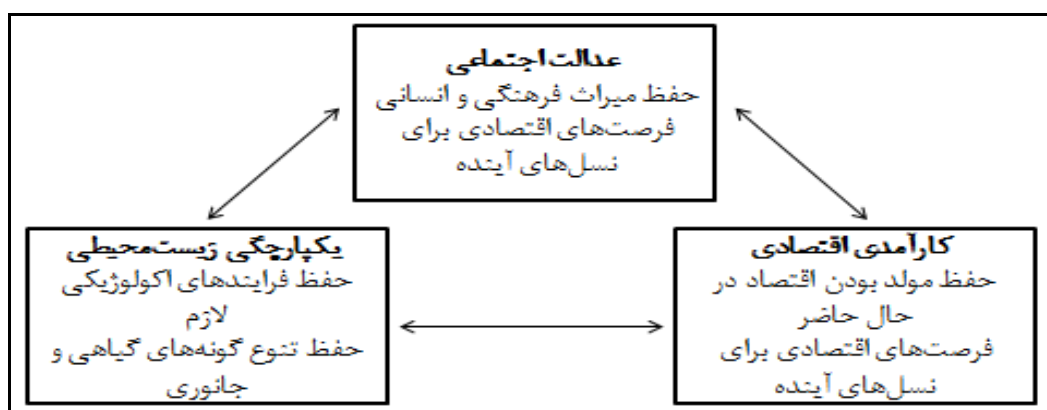
*. Zeppel

مکان‌هایی به ارتقاء اکوتوریسم کمک خواهد کرد و همچنین گردشگران را به منطقه می‌برد (Dorsey, Steeves, & Porras, 2004).

اقامتگاه‌های بوم‌گردی فقط جنبه اقامتی ندارند؛ در آنها فعالیت‌های مختلفی همچون ارائه غذا و نوشیدنی بومی، ساخت، آموزش و فروش صنایع دستی محلی، اجرای نمایش و موسیقی سنتی، برگزاری رویدادهای بومی و تورها و فعالیت‌های بوم‌گردی انجام می‌شود. مکان فیزیکی اقامتگاه به دلیل سبک معماری، مصالح ارگانیک به کار رفته، طراحی داخلی و مبلمان بومی آن نیز به منزله اکوموزه بومی، بخشی از یک جاذبه گردشگری است. مهم‌ترین اصلی که در اقامتگاه بوم‌گردی رعایت می‌شود، مشارکت جامعه محلی در فعالیت‌های گردشگری است (Hawkins, 2004: 219-244).

از آنجا که توسعه روستایی براساس گردشگری روستایی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی در خط سیر بهره‌گیری از دانش بومی و با تکیه بر سنن مردم محلی صورت می‌پذیرد، اقامتگاه‌های بوم‌گردی ضمن احترام به دانش بومی روستاییان (که نتیجه تجارب ارزنده آنان طی قرون متمادی است)، خدمات گردشگری را که تقریباً یک سویه در شهرها ایجاد می‌شد، به دل روستاها می‌برد و به توسعه راستین آنها کمک می‌کند (Hawkins, 2004: 219-244). از سویی نیز، ملزومات برنامه‌ریزی، توسعه و مدیریت بوم‌گردی عبارت‌اند از: مدیریت منابع پایدار و حفاظت از مناطق طبیعی. توسعه پایدار در امر بوم‌گردی مستلزم آن است که منابع طبیعی، فرهنگی و دیگر منابع حفظ شوند تا بدون قربانی کردن نیازهای آتی، منافع جامعه محلی را تأمین کنند (مسروری و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۵).

کی سر مطابق شکل (۲). اساس توسعه پایدار گردشگری را در سه بعد عدالت اجتماعی، کارآمدی اقتصادی و یکپارچگی زیست‌محیطی می‌داند (Keyser, 2002: 373).

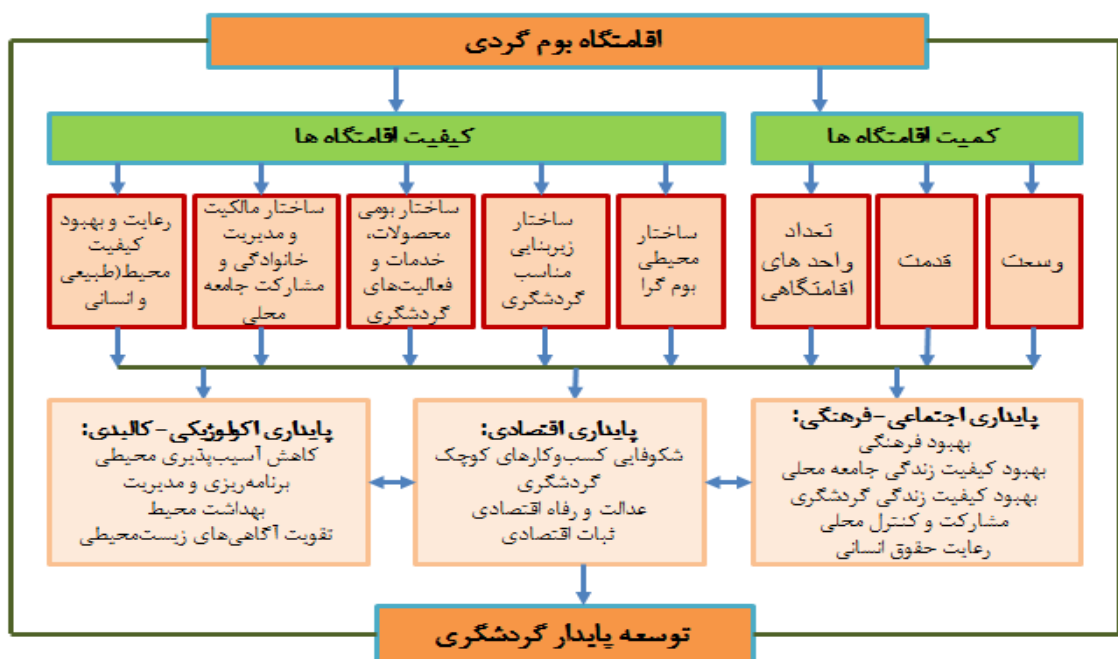
شکل ۲. سه بعد اساسی توسعه پایدار گردشگری (کی سر، ۲۰۰۲: ۳۷۳)

بنابراین در جهت رفع ناپایداری‌ها و پیشرفت به‌سوی توسعه پایدار گردشگری، انتظار می‌رود که توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در نواحی روستایی (به‌عنوان کسب و کار کوچک گردشگری و با مالک بومی)، علائق و نیازمندی‌های گروه‌های ذینفع را از جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی زیست‌محیطی در نظر گرفته و از طریق ایجاد تعادل بین سه عنصر اصلی توسعه پایدار گردشگری یعنی

تأمین علایق و نیازهای ساکنین محلی، رضایت گردشگران و حفظ ارزش‌های محیط طبیعی و فرهنگی، به توسعه پایدار گردشگری کمک کرد. اقامتگاه‌های بوم‌گردی برای توسعه پایدار جامعه اهمیت دارند، هرچند عملکرد مالی و تأثیر اجتماعی و زیست‌محیطی این اقامتگاه‌ها به‌اندازه تفاوت در میان خودشان، متفاوت هستند. براساس دستورالعمل‌های اقامتگاه‌های بوم‌گردی بین‌المللی، یک اقامتگاه بوم‌گردی باید معیارهای زیر را داشته باشد، که اصول کلیدی اقامتگاه‌های بوم‌گردی هستند:

حفظ محیط اطراف، هم طبیعی و هم فرهنگی؛- داشتن کمترین تأثیر بر محیط طبیعی اطراف هنگام احداث؛- تناسب داشتن با بستر فیزیکی و فرهنگی منطقه از طریق توجه دقیق به شکل، چشم‌انداز و رنگ، و همچنین استفاده از معماری بومی؛- استفاده از روش‌های نوین و پایدار ابزارهای تهیه آب و کاهش مصرف آب؛- داشتن مدیریت دقیق برای دفع پسماند خشک و فاضلاب؛- پاسخ به نیاز به انرژی از طریق طراحی منفعل و ترکیب آن‌ها با نسخه‌های مدرن آن‌ها برای دوام بیشتر؛- تلاش برای کار مشترک با اجتماع محلی؛- ارائه‌ی پیشنهاد برنامه‌های توضیحی برای آموزش هم به کارکنانشان و هم توریست‌ها در مورد محیط طبیعی و فرهنگی اطراف؛- مشارکت با توسعه‌ی محلی موجود از طریق برنامه‌های پژوهشی (Bien, 2002: 140; Dizdarevic, 2010: 27).

بر مبنای مبانی نظری که به طور خلاصه ارائه شد، رویکرد نظری پژوهش حاضر بر اساس مدل مفهومی پژوهش ارائه می‌شود (شکل ۳). مدل حاضر، به نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان خور و بیابانک با استفاده از استانداردهای تعریف شده می‌پردازد.

شکل ۳. چارچوب مفهومی نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار گردشگری در شهرستان خور و بیابانک

اقامتگاه‌های بوم‌گردی، موضوع جدیدی است که در این مورد پژوهش‌چندانی در داخل کشور انجام نشده است. در این پژوهش سعی شد با توجه به نقشی که اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه گردشگری دارند از سایر مطالعات مربوط به گردشگری استفاده شود. اردم* (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان "اکولوژ: یک روند جدید در صنعت هتل" به اهمیت اکولوژها که یکی از جدیدترین روندها در صنعت هتل هستند می‌پردازد. و بیان می‌کند که این پدیده تغییر، روی تجارت جهانی همانند دیگر زمینه‌های اجتماعی تأثیر عمیقی می‌گذارد. یکی از این زمینه‌هایی که تحت تأثیر این تغییر بوده‌اند توریسم و مؤسسات هتل بوده است که یکی از اجزای اصلی این پدیده به شمار می‌رود. همچنین در سال‌های اخیر گرایش‌های ویژه برای شیوه‌های سازگار با محیط‌زیست توسعه یافته و یک مفهوم جدید محل اقامت به نام هتل‌های سازگار با محیط‌زیست یا اکولوژ[†] یا هتل سبز رخ داده است (ERDEM, 2013). موهده نور و شری[‡] (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان "فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست، نگرش‌های دوستدار محیط‌زیست و تمایل مسافران برای انتخاب هتل‌های سبز در مالزی" به چاپ رساندند. در این پژوهش بررسی تأثیر نگرش‌های زیست‌محیطی و فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست در خصوص انتخاب هتل‌های سبز مورد توجه واقع شده است. وجود ارتباط میان فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست و تمایل جهت اقامت در یک هتل سبز تأیید شده است (Mohd & Shaari, 2014). بروج (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان "مطالعه تطبیقی اقامتگاه‌های بوم‌گردی مناطق بیابانی"، به مطالعه تطبیقی اقامتگاه‌های بیابانی ایران از منظر توسعه پایدار گردشگری پرداخته است. برای این منظور، اقامتگاه‌های بوم‌گردی براساس انواع اقامتگاه‌های موجود در منطقه به سه گروه اصلی اکولوژ، اکوکمپ و اکوهتل (یا هتل سنتی) تقسیم شدند. در این ارتباط اکوکمپ متین آباد، اقامتگاه آتسونی-روستای گرمه، اقامتگاه بارانداز طباطبایی روستای مصر و فرحزاد و هتل سنتی بالی-خور جهت مقایسه و مطالعه تطبیقی انتخاب شدند. نتایج تحقیق نشان داد اکوکمپ متین آباد و نیز اکولوژهای مورد مطالعه نسبتاً پایدار بوده در حالی که اکوهتل مورد مطالعه (هتل بالی)، از ناپایداری ضعیفی برخوردار است. خالدی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان "جایگاه اکوتوریسم بیابانی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: اقامتگاه گردشگری متین آباد - بادرود)" به اهمیت بیابان‌ها در توسعه طبیعت‌گردی پرداخته و نگرش روستاییان، به‌عنوان جامعه آماری تحقیق نسبت به توسعه گردشگری و اثرات آن بر توسعه این روستا را مورد سنجش قرار می‌دهد. راست‌قلم و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان "سنجش اندازه تحقق‌پذیری مشارکت در مدیریت بوم اقامتگاه‌های بیابانی با استفاده از روش SMART"، به سنجش تحقق‌پذیری مشارکت در مدیریت بوم اقامتگاه‌های بیابانی در متین آباد پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که شاخص پذیرش فعالیت بوم‌گردی به‌عنوان مکمل تأمین معیشت، دارای بیشترین وزن در تحقق مدیریت مشارکتی در اقامتگاه‌های بوم‌گردی است و شاخص عدم تعرض به حریم بوم‌گردان دارای کمترین وزن بوده است. قنبری و دیگران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان "نقش خانه‌های اکولوژیکی در توسعه پایدار گردشگری (مطالعه موردی: بخش

* ERDEM

† Ecolodge

‡ Mohd & Shaari

هنزاء، شهرستان رابر)، به بررسی نقش خانه‌های اکولوژیکی در توسعه پایدار گردشگری پرداخته‌اند. نتایج نشان داد راه‌اندازی خانه‌های اکولوژیکی تأثیرات اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی به دنبال دارد. وثوقی و شمسی ماربینی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان "ارزیابی عوامل مؤثر بر موفقیت اقامتگاه‌های سبز" به ارزیابی موفقیت اقامتگاه سبز مورد مطالعه (متین‌آباد واقع در استان اصفهان) به لحاظ برخورداری از شاخص‌های مطرح در این نوع اقامتگاه‌ها پرداخته‌اند. یافته‌ها و نتایج نشان داد که علیرغم تفاوت‌های موجود در برخی گویه‌ها و شاخص‌ها، این سایت توانسته موفقیت نسبی را به‌عنوان یک اقامتگاه سبز کسب کند.

(۳) روش تحقیق

تحقیق حاضر با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و به صورت بررسی کمی و میدانی به نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان خور و بیابانک پرداخته و اطلاعات مورد نیاز، به صورت تحقیق میدانی و کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر، مشتمل بر سه گروه، گردشگران اقامتگاه‌های بوم‌گردی و مالکین اقامتگاه‌های بوم‌گردی و ساکنین محلی است. نمونه تحقیق، ۵ روستا (مصر، گرمه، مهرجان، بیاضه، ایراج) به دلیل برخورداری از اقامتگاه بوم‌گردی و انجام فعالیت‌های گردشگری انتخاب شده‌اند. این روستاها دارای ۱۳۸۴ نفر جمعیت و ۴۷۶ خانوار هستند. برای تعمیم اطلاعات به دست آمده به کل جامعه آماری، با استفاده از روش نمونه‌گیری کوکران از کل ۴۷۶ خانوار، حجم نمونه برابر با ۳۳۰ خانوار تصادفی است. همچنین حجم نمونه در بین خانوارهای روستایی ۳۳۰ نفر و در بین گردشگران اقامتگاه‌ها ۱۴۳ نفر بوده است. پرسشنامه محقق ساخته مبتنی بر پژوهش‌های پیشین در دو بخش طراحی شد. بخش اول سوالات جمعیت‌شناختی پاسخگویان از قبیل: سن و جنس و تحصیلات و ... را در بر می‌گرفت. بخش دوم و اصلی پرسشنامه به سؤالاتی مبتنی بر شاخص‌های اصلی (در طیف پنج گزینه‌ای لیکرت)، اختصاص یافت. این شاخص‌ها با مطالعه تحقیقات پیشین که به برخی از آنها در پشیننه تحقیق اشاره شد، شناسایی و انتخاب شدند. برای ارزیابی کیفیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی به بررسی دو گروه از شاخص‌ها که بخش اول مربوط به شاخص‌هایی است که مالکین اقامتگاه‌ها را مورد بررسی قرار داده و بخش دوم مربوط به شاخص‌هایی است که گردشگران اقامتگاه‌های بوم‌گردی بررسی کرده است که در قالب جدول شرح داده شده است.

جدول ۱. شاخص‌های اقامتگاه بوم گردی

شاخص	
شاخص‌های مربوط به مالکین اقامتگاه‌های بوم گردی	وسعت اقامتگاه؛ قدمت اقامتگاه؛ ساختار محیطی بوم گرا؛ ساختار زیربنایی گردشگری؛ ساختار بومی محصولات؛ خدمات و فعالیت‌های گردشگری؛ ساختار مالکیت و مدیریت خانوادگی و مشارکت جامعه محلی؛ رعایت و بهبود کیفیت محیط (طبیعی و انسانی)؛ دوری از کاربری‌های مزاحم؛ تعداد واحدهای اقامتگاهی
شاخص‌های مربوط به گردشگران اقامتگاه بوم گردی	دسترسی آسان به اقامتگاه؛ تمیز بودن محیط داخلی اقامتگاه؛ خوش‌برخورد و مهمان‌نواز بودن خانوار اداره کننده اقامتگاه؛ استفاده اعضای اقامتگاه از پوشاک سنتی و گویش محلی؛ تجربه استفاده از غذاهای بومی در اقامتگاه؛ امکان بازدید از کارگاه‌های تولید و خرید صنایع دستی محلی در اقامتگاه؛ وجود امنیت (نبود مزاحمت، دزدی و...) کافی در اقامتگاه؛ نشان دادن معماری بومی سنتی منطقه در طراحی اقامتگاه؛ نحوه برخورد مردم محلی در اقامتگاه با گردشگران؛ کسب تجربه خوب در ازای هزینه؛ کیفیت کالاها و تولیدات اقامتگاه؛ سالم و بهداشتی آب آشامیدنی اقامتگاه؛ کافی بودن امکانات رفاهی و بهداشتی (سرویس بهداشتی و حمام و ...) اقامتگاه؛ کیفیت و درجه ارزش واحدهای اقامتی؛ نمایش دادن حیات وحش و گیاهان بومی منطقه در اقامتگاه به صورت طبیعی یا عکس؛ دسترسی آسان برای پیدا کردن مسیرها با توجه به علامت‌ها مشخص شده در جاده‌ها، نقشه‌های ناحیه و ...

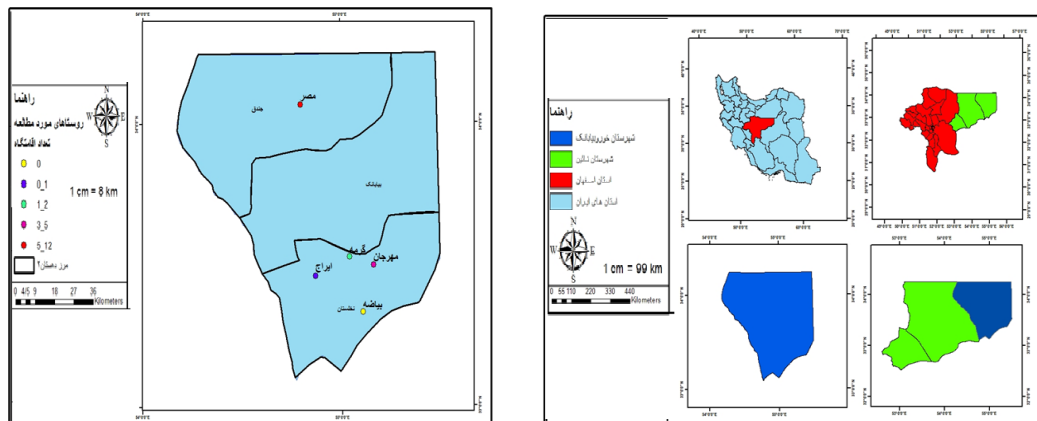
همچنین برای ارزیابی توسعه پایدار گردشگری به بررسی شاخص‌هایی پرداخته شد که با استفاده از نظرات جامعه محلی صورت پذیرفته است که در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۲. شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری

مؤلفه	شاخص
شاخص‌های پایداری اجتماعی-فرهنگی	رعایت حقوق انسانی و حقوق کار؛ رضایتمندی جامعه محلی؛ افزایش امکانات و خدمات در مقاصد گردشگری؛ تأمین امنیت اجتماعی؛ ارتقاء کیفیت زندگی و نیز ظرفیت‌سازی نهادی.
شاخص‌های پایداری اقتصادی	چون میزان درآمد جمعیت ساکن از گردشگری؛ میزان اشتغال در بخش گردشگری؛ توزیع درآمد و قدرت بین خانواده‌های محلی از گردشگری؛ رفاه و ثبات اقتصادی؛ کیفیت محصولات و خدمات گردشگری؛ رضایت گردشگران از مقصد و محل بازدید شده.
شاخص‌های پایداری اکولوژیکی و طبیعی	چون کاهش آسیب پذیری محیطی؛ برنامه ریزی و مدیریت؛ حفاظت از منابع پایه و جاذبه های مقصد گردشگری روستایی؛ کیفیت هوا و منابع آب؛ ظرفیت تحمل و شدت استفاده از منابع؛ بهداشت و سلامت محیط روستا؛ جلوگیری از آلودگی و مواد زائد جامد و فاضلاب؛ آگاهی های زیست محیطی.

به منظور روایی پرسشنامه، از نظرات اساتید و متخصصین استفاده شده است. برای سنجش میزان اعتماد ابزار اندازه‌گیری، از ضریب آلفای کرونباخ، که مبتنی بر ماتریس همبستگی گویه‌ها است و ضریب کل طیف را می‌سنجد، استفاده شده است. میزان آلفای کرونباخ در پرسشنامه جامعه محلی به میزان (۰.۹۲۳) و میزان آلفا برای پرسشنامه گردشگران (۰.۸۲۰) بود. جهت تجزیه و تحلیل آماری یافته‌های تحقیق، استخراج و طبقه‌بندی شدند، داده‌های جمع‌آوری شده از پرسشنامه از طریق آماره‌های آزمون T تک نمونه‌ای و آزمون تحلیل واریانس یکطرفه و آزمون دانکن و آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن در نرم‌افزار SPSS²² مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

شهرستان خور و بیابانک در ۵۵ درجه و ۵ دقیقه ۷ ثانیه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و ۳۳ درجه ۴۶ دقیقه ۳۴ ثانیه عرض شمالی از خط استوا قرار دارد. شهرستان با مساحتی بالغ بر ۱۱ هزار کیلومتر مربع در شرقی‌ترین نقطه استان اصفهان در فاصله ۴۲۰ کیلومتری اصفهان قرار دارد. شکل (۵۴) موقعیت شهرستان خور و بیابانک و موقعیت اقامتگاه‌های مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

شکل ۴. نقشه موقعیت شهرستان خور و بیابانک، استان اصفهان در کشور

(۴) یافته‌های تحقیق

برای سنجش نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار گردشگری در شهرستان خور و بیابانک، ابتدا به سنجش کیفیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی با استفاده از نظرات گردشگران اقامتگاه‌ها و مالکین اقامتگاه‌ها پرداخته شد. متغیرهای مورد ارزیابی، به صورت گویه‌های ۵ طیفی لیکرت در نظر گرفته شد که در آن به طیف‌های کیفیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی از سطح رضایت کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم، ارزش ۱ تا ۵ تخصص یافت، در نتیجه عدد ۳، حد متوسط رضایت‌مندی در نظر گرفته شد.

و همچنین برای سنجش توسعه پایدار گردشگری در روستاهای مورد مطالعه به بررسی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری که شامل شاخص‌های پایداری اجتماعی- فرهنگی، شاخص‌های پایداری اقتصادی، شاخص‌های پایداری اکولوژیکی و طبیعی پرداخته شده است که در مبحث روش‌شناسی به مؤلفه‌های آن پرداخته شد.

کیفیت اقامتگاه‌های مورد مطالعه

برای ارزیابی سطح کیفیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی با استفاده از نظرات گردشگران به بررسی شاخص‌هایی مورد نظر پرداخته شد. و برای سنجش این شاخص‌های از آزمون t تک نمونه‌ای برای کل اقامتگاه‌های مورد مطالعه استفاده شد و همچنین به منظور بررسی کیفیت اقامتگاه‌ها به تفکیک روستا و اقامتگاه از آزمون تحلیل واریانس یکطرفه و آزمون دانکن استفاده شده است. همانطور که در جدول (۳) مشاهده می‌شود، مقدار خطای آلفا (sig) آزمون T برای این گویه‌ها کوچکتر از ۰,۰۵ است و میانگین

رضایت‌مندی گردشگران از گویه‌های مورد بررسی، در سطح خوبی قرار دارد و نتایج آزمون نشان می‌دهد که از بین شاخص‌های مورد بررسی، گردشگران به گویه‌های (نشان دادن معماری بومی منطقه در اقامتگاه‌ها؛ وجود امنیت کافی در اقامتگاه‌ها؛ استفاده از غذاهای بومی در اقامتگاه‌ها و رفتار احترام‌آمیز مردم اقامتگاه‌ها با گردشگران) رضایت بیشتری داشتند و به گویه‌های (دسترسی آسان به اقامتگاه‌ها و نمایش دادن گیاهان و حیوانات بومی) گرایش کمتری داشتند. در نتیجه می‌توان استدلال کرد میزان رضایت‌مندی گردشگران از کیفیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی در سطح خوبی قرار دارد و بیانگر وجود کیفیت مطلوب در اقامتگاه‌های بوم‌گردی مورد مطالعه است.

جدول ۳. آزمون T تک نمونه‌ای (ارزیابی سطح توسعه اقامتگاه‌ها از دیدگاه گردشگران)

میانگین آزمون (مبنا): ۳,۱							گویه‌ها
اختلاف		س	د	رجه	T	میانگین	
حد بالا	حد پایین	میانگین	طح معنی داری	آزادی			
۰,۷	۰,۶۰	۰,۶۷۵	۰,۰۰۰	۱	۱۸,۹	۳,۷۷۵۳	ارزیابی سطح توسعه اقامتگاه‌ها از دیدگاه گردشگران
۴۵۹	۴۸	۳۵		۴۲	۲۱		

کیفیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی به تفکیک روستا

براساس نتایج حاصل از آزمون آنوا مقدار ($\text{sig}=0,000$) می‌باشد که از ۰,۰۵ کمتر است لذا این آزمون معنادار است و نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین کیفیت اقامتگاه‌ها به تفکیک روستاهای مورد مطالعه وجود دارد. جدول (۴) نشان می‌دهد که ابتدا اقامتگاه‌های روستای گرمه از نظر کیفیتی با میانگین ۴,۱۹ در رتبه اول قرار دارند بعد از آن اقامتگاه‌های روستای مصر در دومین رتبه قرار دارد و بعد از آن نیز به ترتیب روستای مهرجان و ایراج قرار دارند، و در روستای بیاضه اقامتگاهی وجود ندارد.

جدول ۴. طبقه بندی نواحی مورد مطالعه بر اساس کیفیت اقامتگاه‌ها

مقدار آلفا = ۰,۰۵					آزمون دانکن
۴	۳	۲	۱	تعداد	
					نام روستا
			۲,۹۶۶۳	۱۳	ایراج
		۳,۵۵۹۳		۳۹	مهرجان
	۳,۹۴۷۹			۷۸	مصر
۴,۱۹۷۱				۱۳	گرمه

سطح توسعه پایدار گردشگری روستایی در محدوده مورد مطالعه

نتایج بررسی میزان موفقیت توسعه پایدار گردشگری مبتنی بر شاخص‌های مورد سنجش به شرح جدول ۵ است.

جدول ۵. نتایج آزمون T در مورد شاخص‌های کلی تحقیق

Test value=3							شاخص
۹۵ درصد اطمینان		اختلاف میانگین	سطح معنی داری	درجه آزادی	T	میانگین	
حد بالا	حد پایین						
۰,۲۰۷۱	۰,۱۰ ۰۰	۰,۱۵۳۵ ۴	۰,۰۰۰	۳۲۹	۵,۶۴ ۴	۳,۲۵۳۵	شاخص پایداری اجتماعی- فرهنگی
۰,۰۸۷	۰,۳۱ -۷	۰,۰۲۴۴ ۹	۰,۳۹۲	۳۲۹	۰,۸۵ ۷	۳,۱۲۴۵	شاخص‌های پایداری اقتصادی
۱,۶۴۰۸ -	۱,۷۰ -۴۲	۱,۶۷۲۴ -۷	۰,۰۰۰	۳۲۹	۱۰۳, -۷۱۶	۱,۴۲۷۵	شاخص‌های پایداری اکولوژیکی- طبیعی

چنانچه ملاحظه می‌شود، نتایج حاصل از بررسی‌ها و تحلیل‌های آماری نشان داد که از نظر پاسخگویان شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی و شاخص‌های اقتصادی در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارد. به گونه ای که میانگین شاخص‌های پایداری اجتماعی- فرهنگی از دیدگاه جامعه محلی، برابر با ۳,۲۵۳۵ در بازه ۱ تا ۵ است و مقدار t محاسبه شده ۵,۶۴۴ است، میزان معنی داری آن (sig= 0.000) است. لذا این آزمون معنی دار است و به عبارت دیگر از دیدگاه جامعه محلی وضعیت پایداری شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است. در همین ارتباط آمار آزمون t شاخص‌های پایداری اقتصادی نیز برابر با ۳,۱۲۴۵ در بازه ۱ تا ۵ است و مقدار t محاسبه شده ۰,۸۵۴ است، میزان معنی داری آن (sig=0.392) است. لذا این آزمون معنی دار است و به عبارت دیگر از دیدگاه جامعه محلی وضعیت پایداری شاخص‌های اقتصادی از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است.

نتایج حاصل از آزمون t در ارتباط با شاخص‌های پایداری اکولوژیکی و طبیعی نشان می‌دهد میانگین برابر با ۱,۴۲۷۵ در بازه ۱ تا ۵ می‌باشد مقدار T محاسبه شده ۱۰۳,۷۱۶- است، میزان معنی داری آن (sig= 0.000) است. لذا این آزمون معنی دار است و به عبارت دیگر از دیدگاه جامعه محلی وضعیت پایداری شاخص‌های اکولوژیکی- طبیعی در وضعیت ضعیفی قرار دارد.

سنجش شاخص‌های پایداری اجتماعی- فرهنگی

نتایج جدول زیر نشان می‌دهد که از بین گویه‌های مربوط به شاخص پایداری اجتماعی- فرهنگی گویه استقبال مردم روستا از توسعه گردشگری و فعالیت‌های مرتبط با آن، از اهمیت بیشتری برخوردار است. همین نتایج در ارتباط با رونق اجرای آداب و رسوم سنتی و مراسم محلی، افزایش تعداد فعالیت‌های

محلی مربوط به فرهنگ محلی، افزایش آگاهی مردم از اطلاعات گردشگری روستا، شرکت کردن افراد محلی در مباحث و روندهای گردشگری نسبت به سایر عوامل از مطلوبیت بیشتری برخوردار است.

جدول ۶. آماره‌های توصیفی مربوط به گویه‌های شاخص پایداری اجتماعی - فرهنگی

ردیف	شاخص‌های پایداری اجتماعی - فرهنگی گردشگری	میانگین	کای اسکوئر	سطح معنی‌داری
۱	بهبود وضع جاده شده بعد از فعالیت گردشگری	۳,۰۶	۳۳۰ ۱.	۰,۰۰ .
۲	بهبود امکانات رفاهی و خدمات عمومی جدید	۲,۹۷	۳۶۷ ۸.	۰,۰۰ .
۳	فعالیت زنان روستا پا به پای مردان بعد از گردشگری	۳,۲۸	۳۸۴ ۵.	۰,۰۰ .
۴	میزان دسترسی به فعالیت‌های گوناگون برای جامعه محلی و مردم بومی	۳,۱۶	۳۲۶ ۰.	۰,۰۰ .
۵	استقبال مردم روستا از توسعه گردشگری و فعالیت‌های مرتبط با آن	۳,۶۹	۳۰۸ ۷.	۰,۰۰ .
۶	رونق اجرای آداب و رسوم سنتی و مراسم محلی	۳,۵۵	۴۸۰ ۷.	۰,۰۰ .
۷	افزایش هزینه‌ها برای حفظ ویژگی‌های فرهنگی و تاریخی	۳,۲۷	۲۶۷ ۲.	۰,۰۰ .
۸	افزایش تعداد فعالیت‌های محلی مربوط به فرهنگ محلی	۳,۴۰	۴۲۳ ۳.	۰,۰۰ .
۹	شرکت کردن افراد محلی در مباحث و روندهای گردشگری	۳,۲۳	۲۱۲ ۴.	۰,۰۰ .
۱۰	افزایش تعداد مالکیت محلی به تعداد کل فعالیت‌های گردشگری	۳,۱۶	۴۱۰ ۲.	۰,۰۰ .
۱۱	افزایش سطح تحصیلات در روستا بعد از گردشگری	۳,۲۶	۳۴۲ ۹.	۰,۰۰ .
۱۲	افزایش آگاهی مردم از اطلاعات گردشگری روستا	۳,۵۰	۳۷۳ ۶.	۰,۰۰ .

سنجش شاخص‌های پایداری اقتصادی

نتایج جدول زیر نشان می‌دهد که از بین گویه‌های مربوط به شاخص پایداری اقتصادی گویه بهبود وضعیت اشتغال در روستا بعد از گسترش فعالیت‌های گردشگری از اهمیت بیشتری برخوردار است. و همچنین گویه‌های افزایش سطح درآمد روستا بعد از گردشگری، افزایش تعداد فعالیت‌ها و مکان‌های ارائه‌دهنده خدمات، افزایش کیفیت خدمات اسکان، غذا، حمل و نقل و سایر خدمات، بیشتر بودن درآمدهای حاصل از گردشگری نسبت به شغل‌های دیگر نسبت به سایر گویه‌ها از مطلوبیت بیشتری برخوردار است.

جدول ۷. آماره‌های توصیفی مربوط به گویه‌های شاخص پایداری اقتصادی

ر دیف	شاخص پایداری اقتصادی گردشگری	انحراف ف معیار	میان گین	ک ی اسکوتر	سطح معنی داری
۱	افزایش سطح درآمد روستا بعد از گردشگری	۰,۹ ۷۵	۳, ۳۹	۴۱ ۶,۸	۰,۰۰ ۰
۲	بهبود وضعیت اشتغال در روستا	۰,۹ ۵۸	۳, ۴۱	۵۱ ۸,۸	۰,۰۰ ۰
۳	بیشتر بودن درآمدهای حاصل از گردشگری نسبت به شغل‌های دیگر	۱,۰ ۰	۳, ۲۰	۳۷ ۵,۵	۰,۰۰ ۰
۴	کاهش یافتن بیکاری فصلی را در روستا	۰,۹ ۴۰	۳, ۰۶	۳۷ ۹,۱	۰,۰۰ ۰
۵	افزایش جذب سرمایه گذاری‌های جدید به روستا	۰,۹ ۱۲	۳, ۱۶	۴۰ ۰,۲	۰,۰۰ ۰
۶	افزایش اشتغال ساکنان محلی در پست‌های مدیریتی گردشگری	۰,۸ ۲۱	۲, ۹۲	۳۱ ۳,۲	۰,۰۰ ۰
۷	تامین شدن کالاهای مصرفی کسب و کارهای گردشگری از منابع محلی	۸۴۶.	۳, ۰۱	۳۷ ۱,۷	۰,۰۰ ۰
۸	افزایش قیمت کالاها و خدمات در روستا	۰,۷۶ ۴	۳, ۱۶	۲۸ ۷,۶	۰,۰۰ ۰
۹	افزایش تعداد فعالیت‌ها و مکان‌های ارائه دهنده خدمات	۰,۸ ۲۴	۳, ۳۸	۳۴ ۲,۱	۰,۰۰ ۰
۱۰	افزایش حمایت از سرمایه گذاران محلی از قبیل (بیمه، اعتبار و ...)	۰,۹ ۳۳	۲, ۸۷	۳۹ ۱,۹	۰,۰۰ ۰
۱۱	افزایش کیفیت خدمات اسکان، غذا، حمل و نقل و سایر خدمات	۰,۸۶ ۸	۳, ۳۲	۲۷ ۶,۸	۰,۰۰ ۰
۱۲	دسترسی آسان به خدمات و کالاها و فرآورده‌های محلی	۰,۷ ۸۱	۳, ۲۲	۳۰ ۳,۰	۰,۰۰ ۰

سنجش شاخص‌های پایداری اکولوژیکی - طبیعی

نتایج جدول زیر نشان می‌دهد که از بین گویه‌های مربوط به شاخص پایداری اکولوژیکی - طبیعی گویه افزایش تعداد مکان‌های سیستم جمع آوری و جایگاه دفن زباله از اهمیت بیشتری برخوردار است. و همچنین گویه‌های انجام طرح‌های مدیریتی زیادی در راستای مدیریت فضلاب‌ها، افزایش سطح آموزش (نگهبانان، راهنماها، اطلاعات و مدیریت)، اجرای برنامه‌های مدیریتی و مقررات زیست‌محیطی زیادی برای کنترل بازدیدکنندگان، نسبت به سایر گویه‌ها از مطلوبیت کمتری برخوردار است.

جدول ۸. آماره‌های توصیفی مربوط به گویه‌های شاخص پایداری اکولوژیکی - طبیعی

سطح معنی داری	کا ی اسکور	میانگین	انحراف معیار	شاخص‌های پایداری اکولوژیکی - طبیعی	ردیف
۰.۰۰	۴۴ ۵.۸	۲.۸۷	۰.۹۴۸	اجرای برنامه‌های مدیریتی و مقررات زیست محیطی زیادی برای کنترل بازدید کنندگان	۱
۰.۰۰	۴۴ ۴.۳	۲.۸۱	۰.۹۰۸	افزایش سطح آموزش (نگهبانان، راهنماها، اطلاعات و مدیریت)	۲
۰.۰۰	۴۲ ۲.۱	۲.۸۹	۰.۸۸۷	افزایش اقدامات پیشگیرانه زیادی برای بازدید کنندگان برای به حداقل رساندن مواد زائد جامد	۳
۰.۰۰	۴۱ ۱.۰	۲.۶۰	۰.۷۵۷	انجام طرح‌های مدیریتی زیادی در راستای مدیریت فاضلاب‌ها	۴
۰.۰۰	۳۳ ۶.۷	۲.۸۵	۰.۸۱۴	افزایش برنامه‌ها و دوره‌های آموزشی برای آگاه کردن مردم برای حفاظت از منابع	۵
۰.۰۰	۲۸ ۴.۰	۳.۰۸	۰.۶۹۴	افزایش تعداد مکان‌های سیستم جمع آوری و جایگاه دفن زباله	۶

سنجش توسعه پایدار گردشگری به تفکیک روستاها

به منظور ارزیابی توسعه پایدار گردشگری روستاهای مورد نظر از آزمون آنووا استفاده شده است. در این آزمون چنانچه سطح معنی داری کم‌تر از مقدار خطا باشد، چنین استنباط می‌شود که حداقل یک زوج از جوامع با هم اختلاف دارند. براساس نتایج حاصله مقدار (Sig=۰,۰۰۰) می‌باشد که از ۰,۰۵ کمتر است لذا این آزمون معنادار است و نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین روستاها از نظر توسعه پایدار گردشگری در روستاهای مورد مطالعه وجود دارد. نتایج به دست آمده از آزمون آنووا و آزمون دانکن نشان‌دهنده آن است که تفاوت معناداری از لحاظ توسعه پایدار گردشگری در بین روستاهای مورد مطالعه وجود دارد. روستای گرمه از نظر توسعه شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری از روستاهای دیگر وضعیت مطلوبی دارد و بعد از آن روستای مصر در وضعی خوبی قرار دارد و بعد از آن‌ها به ترتیب روستای مهرجان، بیاضه و ایراج قرار دارند.

جدول ۹. توسعه پایدار به تفکیک روستاها بر اساس آزمون (Duncan)

مقدار آلفا = ۰,۰۵					آزمون دانکن
۵	۴	۳	۲	۱	نام روستا
				۲,۱۴۵۷	تعداد ۸۶
			۲,۲۸۰۷		ایراج ۵۷
		۲,۱۴۷۹			بیاضه ۱۱۶
	۲,۹۴۷۱				مهرجان ۲۱
۳,۰۳۶۷					مصر ۵۰
۱,۰۰۰	۱,۰۰۰	۱,۰۰۰	۱,۰۰۰	۱,۰۰۰	گرمه سطح معناداری

تاثیر اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه پایدار گردشگری در روستاهای مورد مطالعه

نتایج حاصله از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن نشان داد که ضریب همبستگی اسپیرمن ۰,۰۳۷ است و مقدار معیار تصمیم (Sig) ۰,۰۳۷ بدست آمده است و کوچکتر از ۰,۰۵ است لذا این ضریب همبستگی بدست آمده معنادار است. یعنی بین کیفیت اقامتگاه‌های گردشگری و توسعه پایدار گردشگری ارتباط معناداری وجود دارد.

جدول ۱۰. ارتباط بین کیفیت اقامتگاه‌های گردشگری و توسعه پایدار (آزمون اسپیرمن)

سطح معناداری	ضریب همبستگی	متغیرها	
		توسعه پایدار گردشگری	کیفیت اقامتگاه‌ها
۰,۰۳۷	۰,۹۰۰		

(۵) نتیجه‌گیری

گردشگری فرصت‌های بسیاری را برای کسب و کارهای کوچک خانوادگی ایجاد می‌کند که بیشتر آن‌ها، روابط مستقیم و متقابل میزبان و مهمان را در خانه و املاک خانواده گردشگرپذیر در بردارند. این حضور و مشارکت از سوی خانواده، برای تجربه و رضایت گردشگر و همچنین برای توسعه پایدار مقصد و جامعه محلی، امری بسیار حیاتی است. یکی از کسب و کارهای کوچک گردشگری که در چند سال گذشته در ایران به شدت در حال توسعه است، ایجاد و توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در سه گونه اکولوژی، اکوکمپ و اکوهتل است. هدف اصلی ایجاد و توسعه این نوع از اقامتگاه‌ها که دارای هویت و ساختاری بومی هستند، رسیدن به توسعه پایدار است.

به طور کلی نتایج تحقیق نشان می‌دهد که وجود اقامتگاه‌های بوم‌گردی و حضور گردشگران در روستاهای مورد مطالعه باعث ارتقای زندگی جامعه محلی شده است. اقامتگاه‌های بوم‌گردی اشتغال زایی می‌کنند و توسعه پایدار را برای روستاهای مورد مطالعه از نظر اقتصادی، اجتماعی و محیطی ارتقا می‌بخشند. همچنین ایجاد شغل‌های مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی و توریسم توانسته است زمینه جلوگیری از مهاجرت مردم روستا به شهرهای بزرگ را فراهم سازد. همچنین این اقامتگاه‌ها از طریق سازگاری با محیط طبیعی و جوامع محلی و اقتصاد توانسته‌اند پایدار بمانند و با جایگزین کردن هتل‌های معمولی به تعداد بیشتری از اقامتگاه‌های بوم‌گردی تأثیر کلی صنعت گردشگری را کاهش دهند و از این طریق به توسعه پایدار گردشگری نایل شوند.

نتایج حاصله از آزمون واریانس یکطرفه آنوا و آزمون دانکن نشان داد که بین کیفیت اقامتگاه‌ها به تفکیک روستاهای مورد مطالعه ارتباط معناداری وجود دارد. به گونه‌ای که روستای گرمه از نظر کیفیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی با امتیاز (۴,۱۹۷۱) در رتبه اول و بیشترین امتیاز را دارد سپس به ترتیب روستای مصر با امتیاز (۳,۹۴۷۹)، مهرجان با امتیاز (۳,۵۵۹۳)، ایراج با امتیاز (۲,۹۶۶۳) در رتبه‌های بعدی قرار دارند. و روستای بیاضه نیز فاقد اقامتگاه بوم‌گردی است و بخاطر برخورداری از فعالیت‌های گردشگری مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین با مقایسه اقامتگاه‌های بوم‌گردی نسبت به یکدیگر مشخص شد که اقامتگاه بوم‌ردی آتسونی در روستای گرمه، اقامتگاه‌های رهاب، شن زار، کاریز مصر، افضل ۱ و ۲ در

روستای مصر در رتبه اول، پس از آن به ترتیب خاطر و براتی در روستای مصر و حوض حاجی و مهرجان در روستای مهرجان در رتبه دوم، اقامتگاه بوم‌گردی مهرگان در روستای مهرجان در رتبه سوم و در نهایت اقامتگاه آبرونی در روستای ایرج قرار دارد. به طور کلی اقامتگاه آتشی با امتیاز (۴,۱۹۷۱) بالاترین امتیاز را دارد و اقامتگاه آبرونی با امتیاز (۲,۹۶۶۳) پایین‌ترین کیفیت را به خود اختصاص داده است

به طور کلی نتایج تحقیق نشان می‌دهد که وجود اقامتگاه‌های بوم‌گردی و حضور گردشگران در روستاهای مورد مطالعه باعث ارتقای زندگی جامعه محلی شده است. اقامتگاه‌های بوم‌گردی اشتغال‌زایی می‌کنند و توسعه پایدار را برای روستاهای مورد مطالعه از نظر اقتصادی، اجتماعی و محیطی ارتقا می‌بخشند. همچنین ایجاد شغل‌های مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی و توریسم توانسته است زمینه جلوگیری از مهاجرت مردم روستا به شهرهای بزرگ را فراهم سازد.

همچنین این اقامتگاه‌ها از طریق سازگاری با محیط طبیعی و جوامع محلی و اقتصاد توانسته‌اند پایدار بمانند و با جایگزین کردن هتل‌های معمولی به تعداد بیشتری از اقامتگاه‌های بوم‌گردی تأثیر کلی صنعت گردشگری را کاهش دهند و از این طریق به توسعه پایدار گردشگری نایل شوند. در این راستا براساس یافته‌های پژوهش راهکارهای ذیل پیشنهاد می‌شود:

- انجام طرح‌های مدیریتی زیادی در راستای مدیریت فاضلاب‌ها؛
- افزایش سطح آموزش (نگهبانان، راهنماها، اطلاعات و مدیریت)؛
- اجرای برنامه‌های مدیریتی و مقررات زیست محیطی زیادی برای کنترل بازدیدکنندگان؛
- تشویق مردم برای مرمت و بازسازی خانه‌های موجود در منطقه به جای تخریب آن‌ها؛
- تشویق کشاورزان به ادامه کشاورزی در کنار راه‌اندازی اقامتگاه‌های بوم‌گردی برای اجاره به گردشگران؛ و
- بهبود صنایع دستی و ایجاد فروشگاه‌ها و نمایشگاه‌های صنایع دستی.

۶ منابع

- اقاچانی، حسنعلی و علی زاده، رمضان (۱۳۸۴): ارائه مدلی به منظور ایجاد همکاری‌های بین‌سازمانی میان سازمان‌های متولی و مرتبط با صنعت توریسم در استان مازندران، مجموعه مقالات اولین همایش نقش صنعت گردشگری در توسعه مازندران، نشر رنسانس، چاپ اول، تهران.
- پاپلی یزدی، محمد حسین. سقایی، مهدی. (۱۳۸۵): گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت، چاپ دوم، تهران.
- تولایی، سیمین. (۱۳۸۶): مروری بر صنعت گردشگری، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت معلم.
- زاهدی، شمس‌السادات. (۱۳۸۵): مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- عزیزی، کاروان، رستگار، شفق، حیدری، قدرت‌الله، جعفریان، زینب. (۱۳۹۸): اثرات اقتصادی-اجتماعی بومگردی بر توانمندی جوامع محلی، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، شماره اول، ص ۷۹-۹۶
- فرانجیلی، فرانچسکو، دبیرکل (UNWTO)، ۲۰۰۶، روز جهانی توریسم.

- قدیری معصوم، محمد جانی، ایمانی و مجتبی، مرتضی، بهرام، نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی، *مجله علوم جغرافیایی*، شماره ۴، زمستان ۸۵، صفحه ۷-۴.
- قنبری، یوسف. کاظمی، زهرا. صیدایی، سید اسکندر. (۱۳۹۴): نقش خانه‌های اکولوژیکی در توسعه پایدار گردشگری (مطالعه موردی: بخش هنزاء، شهرستان رابر)، نشریه مطالعات نواحی شهری دانشگاه شهید باهنر کرمان، سال دوم، شماره ۳، تابستان ۱۳۹۴، ص ۳.
- کاظمی، مهدی. اسماعیلی، محمود رضا. بیگی فیروزی، الله یار. (۱۳۹۱): تدوین و اولویت بندی استراتژی‌های مناسب توسعه گردشگری پایدار (مطالعه موردی: استان لرستان)، فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری سال هفتم- شماره ۱۹- پاییز ۹۱- صفحات ۶۹ تا ۸۹، ص ۳.
- مسروری، جنت. فلاحت، ندا. صادق، محمد. (۱۳۹۴): نقش بوم گردی در توسعه پایدار اکولوژیک (نمونه موردی: بوم گردی در پارک جنگلی لویزان)، اولین کنفرانس تخصصی معماری و شهرسازی ایران، مؤسسه عالی علوم و فناوری حکیم عرفی شیراز، چاپ اول، شیراز، ۳۴-۱۹.
- مهدوی، مسعود. قدیری معصوم، مجتبی. قهرمانی، نسرین. (۱۳۸۷): اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظر سنجی از روستاییان دره کن و سولقان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۲، تهران، صص ۶۰-۳۹.
- وثوقی، لیلا و شمسی ماریینی، نرگس. (۱۳۹۵): ارزیابی عوامل موثر بر موفقیت اقامتگاه‌های سبز، صص ۲-۵.
- Bien, A. (2002), **Environmental certification for tourism in central America: CST and other programs**. In Honey, M. (Ed.). *Ecotourism certification & setting standards in practice*. Island Press, Washington, 133 – 159.
- Dizdareviç, S. (2010), **The analyze of ecotourism supply potential I Northern part of Montenegro**. Unpublished Master's Thesis, Dokuz Eylül University Social Sciences Institute, Izmir, Turkey.
- Dorsey, E. R., Steeves, H. L., & Porras, L. E. (2004). **Advertising ecotourism on the Internet: Commodifying environment and culture**. *New Media & Society*, 6(6), 753-779.
- ESCAP(2003): **Ecotourism development in the Pacific Island**, ESCAP.
- ERDEM, Balıkesir, (2013). **A NEW TREND IN THE HOTEL INDUSTRY: ECOLOGES**. *STUDIA UBB GEOGRAPHIA*, LVIII, 1, 2013, pp. 85-92, p:1-6.
- Hawkins, D. E., (2004). **A protected areas ecotourism competitive cluster approach to catalyse biodiversity conservation and economic growth in Bulgaria**, *Journal of Sustainable. Tourism*, Vol 12, No 3, Pp 219-244.
- Hagberg, Annika (2011). **What's an ecolodge? a case study of ecotourism**
- Keyser, H(2002). **Tourism development**. Cape town: oxford southern Africa: p: 373.
- Law, Alexandra, et.al,(2015), **Transitioning to a green economy: the case of tourism in Bali, Indonesia**, *Journal of Cleaner Production*.
- Mirani, Zahra., Farahani, Banafsheh. M., (2015). **Second homes tourism and sustainable rural development in all around the world**. *Int. Journal. Leisure and Tourism Marketing*, Vol. 4, Nos. 3/4. p: 3-4.
- operations in Ecuador. **Center for Environmental and Climate Research**. P: 15.
- Prepared by Social Venture Technology Group(2008).for **Humanity United, Jed Emerson and Keystone AccountabilityECOframe: ECOLOGE CHOICE AND;OPPORTUNITY FRAMEWORK** , An Evaluation and Investment Framework for Ecolodge Investments.p: 4-19.
- Ross, Sherry. Wall, Geoffrey. (1999). **Ecotourism: towards congruence between theory and practice**. *Tourism Management* 20(1999) 123- 132.
- Russell, D., Bottrill, C. & Meredith, G. (1995) Introduction: International Ecolodge Survey. In Hawkins, D. E., Wood, M. E. & Bittman, S. (eds) **The Ecolodge Sourcebook for Planners and Developers** (pp. ix-xvii), North Bennington, Vt.: Ecotourism Society.

- Sharifzadeh, A. and Moradinezhad, H. (2002) **Sustainable Development and Rural Tourism**, Socio-economic monthly magazine of Jahad, Nos. 251–250, p.53 (in Persian).
- UNWTO,(2013) . **Sustainable Tourism for Development Guidebook**. Development and Cooperation Europeaid. P: 17.
- Wood, M.E. (2002), **Ecotourism: principles, practises & policies for sustainability**. United Nations Publication, France.
- Zeppel, H., (1998). **Tourism and Aboriginal Australia, Tourism Management**, Vol 19, No 5, Pp 485-488.